

Nya möjligheter att berätta med film

Tiden är väl något av det mest gåtfulla som finns i tillvaron. Att vara intresserad av historia, det tänker jag på som ett sätt att undersöka tiden och försöka förstå. Det är rätt filosofiskt.

Nuet, ja det vi kallar samtiden, rör sig ständigt. Det hänger mellan det som varit och det som ska komma. Historien hjälper en få syn på själva rörelsen. På så sätt kan ett gammalt fotografi vara som en tidskapsel: Efter oss kommer andra att fundera över hur vi hade det. Världen fortsätter att förändras. Så där var det då – så här är det nu – och hur blir det sen? Tiden.

Jag håller i en liten universitetskurs där sådana funderingar ofta dyker upp. Den heter *Berätta med film om kulturarv och historia* och vänder sig till alla som studerar, jobbar eller är föreningsverksamma inom kulturarvssektorn, inte minst i hembygdsrörelsen. Där får jag ta del av många spännande filmidéer.

Vårt sätt att minnas och tänka på historia håller på att förändras med digitaliseringen. Miljontals äldre fotografier blir nu tillgängliga på ett helt nytt sätt, och alla dessa bilder skapar nya möjligheter för oss att leva oss in i, förstå och berätta om dem som levde i andra tider. Och inte minst ger den nya tekniken nya möjligheter att berätta med film. Det finns förresten flera projekt som vill uppmuntra hembygdsrörelsen att använda just filmmediet, som *Hembygd2.0 – Hitta berättelsen*

som drivs av filmkurator Ingrid Lindberg i samarbete med Bohusläns museum och *Kontextprojektet* inom Skånes Hembygdsförbund (se sid 6 och 11).

Filmmediet lämpar sig väl för att berätta om det förflutna. När äldre fotografier digitaliseras blir de lätt tillgängliga för filmmakaren, och i en film kan de kombineras med inspelade minnen om vad bilden visar. Men filmens möjligheter är inte begränsade till att visa fotografi.

Man kan också utgå ifrån annat som finns kvar: ett gammalt, tummat föremål, ett brev från för länge sedan, ett spår i landskapet, en ljudupptagning, en teckning, en målning eller en gammal bok. Eller naturligtvis en människa – ett levande vittne. Eller en kombination av alla dessa.

Filmen för samman

Filmen har en unik förmåga att sammanföra det som annars är åtskilt. I filmen kan man kika ut över ett landskap och in i arkiv på samma gång. Låta föremål, dokument, foton, miljöer och platser mötas och kopplas ihop, tillsammans med en berättares röst. Rösten kan också ha många skilda tonlägen. Den behöver inte alls låta distanserad och auktoritär. Det kan gärna vara en personlig stämma som snarare väcker känslor av närhet.

Äldre människors berättelser och minnen bör man spela in i en bekväm, rofylld och hemtam miljö. Ljuset ska vara skonsamt och inte för skarpt i berättarens

FOTO: CLAES GABRIELSON

Bygd och naturens krönikör **MAJA HAGERMAN** är historiker, författare, vetenskapsjournalist och TV-producent.

Hon är bl a medarbetare i Dagens Nyheter och har skrivit uppmärksammade böcker som *Spåren av kungens män*, *Tusenårsresan*, *Det rena landet* och *Käraste Herman* samt producerat ett tiotal historiska dokumentärer för SVT.

Hemsida: majahagerman.se

”Miljontals äldre fotografier blir nu tillgängliga på ett helt nytt sätt.”

Filmprojektet Hembygd2.0 är populärt. Där har studiecirkeldeltagare från olika generationer i Bohusläns hembygdsföreningar lärt sig göra lokalhistorisk film med surfplattor. Läs mer om projektet på sidan 11.

FOTO: ERIK LIFDAL

ansikte, och ljudupptagningen ska vara riktigt bra. Man kan börja med att tala om något konkret: ”Hur var det nu med den gamla kiosken?” Man kan ta med foton till stöd för att få igång berättandet, eller gamla brev, dokument och kartor. När berättaren blivit varm i kläderna kan samtalet sedan sväva ut och börja handla om sådant som man kanske inte ens kom på att fråga om.

Men senare i redigeringen får man se upp. Det kan bli en svår avvägning. Å ena sidan: en berättare som livfullt delar med sig av sina personliga minnen bör inte täckas med massor av andra bilder. Å andra sidan: man bör inte eller prata för mycket på bilder som är intressanta. Om man bygger filmen som ett oavbrutet bildflöde, som är täckt av ett tätt och oavbrutet informationsflöde på ljudspåret, blir den sammantaget platt. Hemligheten ligger i att veta hur man bromsar.

Ge plats åt känslan

Berättelsen ska rulla på med bra driv i tempot. Men den behöver också kunna dröja på precis rätt ställe. Under några viktiga sekunder låta tankarna vila med musik eller spännande miljö ljud. Annars får inte känslan plats i berättelsen. Så när man utvecklar

sin filmidé och skriver sitt manus gäller det att skapa förutsättningar för känslan att ta tag. Det är bland det svåraste, att lära sig känna *var* dessa ställen sitter i berättelsen, och *vad* det är som tar tag, och att våga lita på den känslan.

Ofta är det i det personliga, att man kommer någon nära. I det lilla spåret av verkligt liv, en människa, ett ögonblick. Att våga stanna upp och förundras där, i den poetiska kraft som då uppstår.

Var finns det gåtfulla i just din film? Gåtan är kanske outtalad eller åtminstone inte helt och hållet utsagd. Men en driven filmmakare behärskar ett språk av uttalade associationer. Ett känslans rum där det kan börja bli film ”på riktigt”.

Den innersta gåtan i en berörande film kan förefalla enkel och banal, på det sätt som alla stora frågor ofta är. Men det gäller att våga befinna sig där, vid det stora, ”banala”. Även om gåtan inte blir utsagd behöver den finnas i undertexten. Genom att man vågar vara enkel och undrande. Det är där fantasin sätter igång. Som i den stora förundran över tiden, som kan väckas vid anblicken av ett gammalt fotografi. ●

”I filmen kan man kika ut över ett landskap och in i arkiv på samma gång.”